

FIODORAS DOSTOJEVSKIS

(1821-1881)

UŽRAŠAI IŠ POGRINDŽIO

Kamos Ginko dviejų veiksmų pjesė

Iš rusų kalbos vertė Dominykas Urbas

VEIKĒJAI

Paradoksalistas

Apolonas – jo tarnas

Liza

PIRMAS VEIKSMAS

Niūrus, nešvarus kambarys. Blausi šviesa pro langą vos apšviečia nepaklotą lovą ir ant jos sėdintį žmogų. Jis vilki įtaukusiu chalatu, strėnos aprištos sena skara.

PARADOKSALISTAS. Aš žmogus sergantis. Aš piktas žmogus. Nepatrauklus aš žmogus. Aš manau, kad man skauda kepenis. Beje, aš nė šnipšto neišmanau apie savo ligą ir nežinau tikrai, ką man skauda.

Palei lovą ant kėdės – daugybė vaistų buteliukų, stiklainėlių, vatos tamponų.

PARADOKSALISTAS. Aš nesigydu. (*Beriasi į burną vaistų miltelį, užsigeria vandeniui*) Ir niekad nesigydžiau. (*Gurkšteli tiesiai iš buteliuko kažkokios mikstūros*) nors mediciną ir daktarus gerbiu. (*Susiraukia – vaistai, matyt, kartūs*) Be to, aš ir prietaringas labai, na, bent tiek, kad gerbčiau mediciną. Aš pakankamai išsimokslinęs, kad nebūčiau prietaringas, bet aš prietaringas. Ne, ponai, aš nesigydu iš pykčio. Štai šito jūs, tikriausiai, ir nebūsate malonūs suprasti. Na, o aš suprantu.

Nesuprantama, į ką jis kreipiasi – ar į mus, ar į kažką kitą, sėdintį tamsiame kampe.

PARADOKSALISTAS. Aš, aišku, neįstengsiu jums išdėstyti, kam būtent šiuo atveju galėčiau įgelti savo pykčiu; aš puikiausiai žinau, jog ir daktarams (*Kažkodėl trumpai ir piktai žvilgteli salės pusėn*) nė kiek negalėsiu „pakiaulinti“ tuo, kad pas juos nesigydu; aš žinau geriau nei kas kitas, jog tuo viskuo pakenksiu tikrai sau ir niekam daugiau. Ir vis tiek, jegu nesigydu, tai tik iš pykčio, kepenis skauda, na, tai tegul gi skaudės dar labiau.

Gal jis kalbasi pats su savimi, o gal su visa žmonija, jžūliai susibūrusia čia pat, už jo buto lango.

PARADOKSALISTAS. Aš jau seniai taip gyvenu. (*Spjauna ant grindų, ištrina koją*) Apie dvidešimt metų. Dabar man keturiasdešimt. Pirma tarnavau, o dabar nebetarnauju. Aš buvau piktas valdininkas. Aš buvau grubus ir tuo mėgavausi. Juk aš kyšių neėmiau, tad bent šičia ieškojau atpildo. Kai prie mano stalo prieidavo interesantas prašyti pažymos – aš niršdavau ant jo, dantimis grieždavau ir man būdavo neapsakomai malonu, kai pavykdavo ką nors įskaudinti. Beveik visada pavykdavo. Interesantai daugiausia buvo žmonės baikštūs: žinia – prašytojai. O iš frantų labiausiai negalėjau pakęsti vieno karininko. Jis niekaip nenorėjo pasiduoti ir bjauriai žvangino kardu. Dėl to kardo man su juo pusantrų metų karas ėjo. Aš galų gale paėmiau viršų. Jis nustojo žvanginti.

Tyli, atrodo patenkintas.

PARADOKSALISTAS. Tačiau aš jūs žinote, ponai (*Regis, čia kreipiasi į mus, į žiūrovus*), ar jūs žinote, kame buvo svarbiausias mano pykčio punktas? Va tas ir yra, tas ir bjauriausia, kad ir pačios padūkiausios tulžies valandą aš su gėda turėdavau sau prisipažinti, jog ne tik nesu piktas, bet nė pagiežos neturiu, jog tikrai žvirblius baidau be reikalo ir tuo save guodžiu. Man putas iš burnos eina, o tik atneškite kokį žaisliuką, paduokit arbatytės su cukriuku – aš, ko gero, ir nusiraminsiu. Net susigraudinsiu, nors paskui tikriausiai dantimis griešiu ir apmaudo ir kelis mėnesius užmigst negalėsiu gėdos svilnimas. Toks jau, matote, esu. Aš pirma sumelavau, kad buvau piktas valdininkas. Iš pykčio sumelavau.

Mažos drelės kampe prasidaro, pro jas įsikiša stambus užsimiegojęs veidas.

PARADOKSALISTAS. Ar tik jums, ponai, neatrodo, kad aš prieš jus kažko atgailauju, kad prašau kažką atleisti?

Jis tarsi nepastebi veido pravirose duralėse ir su jtūžiu kreipiasi stačiai į mus, į žiūrovus, aiškiai priekabaudamas.

PARADOKSALISTAS. Esu tikras, kad jums taip atrodo!

Veidas tarpdury nusižiovauja ir dingsta.

PARADOKSALISTAS. Nors kita vertus, užtikrinu jus – man visiškai vis tiek, jeigu ir atrodo! Ne tiktai piktas – aš joks nesugebėjau pasidaryti: nei piktas, nei geras, nei niekšas, nei doras žmogus, nei herojus, nei vabalas. Man keturiasdešimt metų, o juk keturiasdešimt metų – tai visas gyvenimas: juk tai visų giliausioji senatvė. Ilgiau nei keturiasdešimt metų gyventi netinka, nepadoru, žema! Kas gyvena ilgiau nei keturiasdešimt metų? – atsakykit nuoširdžiai, atvirai! Aš jums pasakysiu, kas gyvena: asilai ir niekšai gyvena! Aš visiems seniems tai pasakysiu, visiems tiems pasipūtusiems seniems, visiems tiems sidabraplaukiams parfumuotiems seniems! Rėkte išrėksiu į akis visiems! Aš turiu teisę taip sakyti, nes pats iki šešiasdešimt metų išgyvensiu, iki septyniasdešimt išgyvensiu! Iki aštuoniasdešimt metų išgyvensiu!.. Palūkėkit! Dvasią atgaut duokit...

Akimirką apimsta, bet tuoj ir vėl įniršęs apsiputojęs atakuoja žiūrovų salę, stengdamasis tamsoje įžiūrėti mūsų veidus, kiekvieną atskirą nemalonų, erzinantį veidą.

PARADOKSALISTAS. Gal manote, ponai, kad aš jus juokinti noriu? Klystate ir čia. Aš anaipol nesu toks linksmuolis, kaip jums atrodo ar kaip jums galbūt atrodo; nors jeigu jūs, įerzinti tos pelpalynės (o aš jau juntu, kad įerzinti), užsimanysit klausti: kas gi aš toks esu? – tai aš jums atsakysiu: aš – vienas kolegijos asesorius. Aš... aš...

Siuto pagautas jis nepastebi, kad užsimiegojęs veidas vėl kyšo duryse ir atlaidžiai žiūri į jį.

PARADOKSALISTAS. Aš tarnavau, kad turėčiau valgyti – bet vien todėl – o kai pernai vienas mano tolimas giminaitis paliko man testamentu tūkstantį rublių, aš tučtuoju mečiau tarnybą ir įsikūriau savo užkampyje. Aš ir pirma gyvenau šitame užkampyje, bet dabar aš įsikūriau šitame užkampyje. Kambarys mano sušvinkęs, bjaurus, miesto pakraštyje. Tarnas mano avigalvis! Nuo jo visada bjauriai dvokia. O dar vadinasi Apolonas.

Veidas tarpduryje šypso patenkintas.

PARADOKSALISTAS. Man sako, kad Peterburgo klimatas darosi man žalingas. Aš visa tai žinau, žinau geriau nei visi tie prityrusieji ir išmintingi patarėjai, žinau geriau nei tie, kur galvomis linkčioja. Tačiau aš liksiu Peterburge, aš neišsikelsiu iš Peterburgo! Aš todėl neišsikelsiu... Ech! Juk pagaliau visiškai vis tiek, ar išsikelsiu, ar neišsikelsiu. (*Dūsta nuo isteriško kosulio*) O kita vertus – apie ką padorus žmogus gali kalbėti su didžiausiu malonumu? Atsakymas: apie save. Na, tad aš ir kalbu apie save.

Iš tarpdurio veidas, tiksliau – tarnas APOLONAS, nusišnyptęs nosį dingsta.

PARADOKSALISTAS. Man dabar norisi papasakoti jums, ponai, ar jūs paklausysit, ar nepaklausysit, kodėl aš nesugebėjau net vabalu pasidaryti. Aš daug kartų norėjau pasidaryti vabalu. Tačiau nė to pasiekti neturėjau laimės. Protingas žmogus ir negali rimtai „kuo nors“

pasidaryti, o darosi „kuo nors“ tiktai kvailys. (*Kalba paprastai ir nuoširdžiai*) Garbės žodis, ponai, būti per daug protingam – tai liga, tikrų tikriausia liga.

Girdėti tylus, rypuojantis balsas. Tai APOLONAS skiemenuodamas skaito eiles.

APOLONO BALSAS. Šloviniu tave, viešpatie, visa savo širdimi teisiųjų taryboje ir susiejime. Didūs yra viešpaties veikalai, trokštami visų, kurie juos myli. Ką viešpats daro – šlovė ir grožis, ir jo teisybė tveria amžių amžius.

PARADOKSALISTAS nevalyvame kambaryje alsiai ir liūdnei klausosi tarno murmėjimo.

APOLONO BALSAS. Įsimintinus padarė jis savo stebuklus; maloningas ir dosningas yra viešpats.

PARADOKSALISTAS. Žmogaus reikalams sočiai pakaktų proto keturiskart mažiau negu išsivystęs žmogus mūsų nelaimingame devynioliktame amžiuje turi. (*Pradaro duris ir su kažkokiu užslėptu pavydu žiūri į Apoloną, vargais negalais dėstantį raides ir žodžius*)

PARADOKSALISTAS. Visiškai pakaktų, sakykime, tokio proto, su koku gyvena visi vadinamieji „betarpiški“ žmonės ir „veikėjai“. Jie, tie „betarpiški“ žmonės ir „veikėjai“ todėl ir veiklūs, kad yra buki ir riboti. (*Kalba be jokios ironijos, tiesiai ir liūdnei*) Kaip tą paaiškinti? O štai kaip: jie dėl savo ribotumo artimiausias ir antraeiles priežastis laiko pirmaprādėmis, todėl greičiau ir lengviau už kitus įsitikina, jog rado neišjudinamus pagrindus savajai veiklai, na ir nusiramina. (*Grįžta ant lovos*) Nusiramina. (*Rėkia*) Nusiramina! (*Rėkia*) NUSIRAMINA! O JUK TAI SVARBIAUSIA! Juk kad pradėtum VEIKTI, reikia būti visiškai NUSIRAMINUSIAM, N U S I R A M I N U S I A M iš anksto ir kad ABEJONIŲ jokių nėra, nebūtų likę. (*Staiga visiškai ramiai*) Na, o kaip aš, pavyzdžiui, nusiraminsiu? Kur mano pirmapradės priežastys, kuriomis aš pasiremsiu, kur pagrindai? Iš kur aš juos paimsiu? Juk aš manipuluoju mintimis, vadinasi, man kiekviena pirmapradė priežastis tuojau traukia paskui save kitą, dar pirmapradesnę, ir taip toliau, iki begalybės. Pavyzdžiui: žmogus keršija, kadangi kerštas jo išmanymu atkuria teisybę, vadinasi, jis pirmapradę priežastį surado, pagrindą surado, būtent – teisybę. Tokiu būdu jis nusiramina ir atkeršija ramiai ir sėkmingai, būdamas įsitikinęs, kad elgiasi dorai ir teisingai. O juk aš teisybės čia nematau jokios, doros taip pat jokios nerandu, tad išeina, jeigu aš imsiu keršyti, tai nebent vien iš pykčio. Bet ką gi daryti, jei aš nė pykčio neturiu – aš juk nuo to ir pradėjau. Žiūri – objektas išsisklaido, rezonai išgaruoja, keltininko nerandi, nuoskauda darosi nebe nuoskauda, o fatumas, siena, kažkas panašus į dantų skausmą, dėl kurio niekas nekaltas, tad belieka vienintelė išeitis – tą pačią sieną kuo skaudžiau primušti. (*Valgo agurką*) Na ir numoji ranka, nes neradai pirmapradės priežasties. Rezultatas (*Baigia kramtyti agurką*) – muilo burbulas ir inercija. Juk tiesioginis, betarpiškas protingumo vaisius – tai (*Rąžosi, skaniai nusižiovauja, gulasi į lovą*) inercija, atseit tyčinis nieko neveikimas.

APOLONO BALSAS. Viešpatie! Išgirk maldą mano ir šauksmas mano tave tepasiekia. Nenugręžk veido savo nuo manęs...

PARADOKSALISTAS. O, ponai, juk aš gal tik todėl ir laikau save protingu žmogumi, kad per visą savo gyvenimą nieko neįstengiau nei pradėti, nei baigti.

APOLONO BALSAS. (*Su įtampa*) Mano sielvarto dieną palenk į mane ausį savo; dieną, kurią į tave šaukiuos, veikia išklausk mane.

PARADOKSALISTAS. (*Aštriai ir karštai*) Tegu, tegu aš plepys, nekenksmingas įkyrus plepys, kaip ir visi mes. Tačiau ką gi daryti, ką gi daryti, jei kiekvieno protingo žmogaus tiesioginė ir vienintelė

paskirtis yra plepėti, tai yra, tyčiomis pilstyti iš tuščio į dyką! (*Užčiuopia ant skruosto spuogą, prieina prie veidrodžio, ilgai, atidžiai apžiūrinėja jį. Linksmi kreipiasi į salę*) O, jeigu aš nieko neveikčiau tik iš tingėjimo. Viešpatie...

APOLONO BALSAS. Viešpatie...

PARADOKSALISTAS. Viešpatie, kaip aš tada save gerbčiau...

APOLONO BALSAS. Dieve! Netylėki, nebūki be žado ir neliki abejingas, Dieve!

PARADOKSALISTAS. Gerbčiau save kaip tik todėl, kad matyčiau, jog sugebu nors tinginiu būti; nors viena mano savybė būtų lyg teigiama, ir pats galėčiau būti tikras, jog turiu ją. Klausimas: kas toks? Atsakymas: tinginys; kaip smagu būtų šitai išgirsti apie save. Vadinasi, nustatytas mano statusas, vadinasi, yra ką pasakyti apie mane: tinginys. „Tinginys“ – juk tai rangas, karjeros laipsnis, juk tai gyvenimo paskirtis. Jūs nesišaipykite, taip yra. (*Vėl valiūkaujami*) Aš būčiau tinginys. Ir édrūnas tik ne paprastas, o, sakysim, „atjaučiantis édrūnas“. Édrūnas, atjaučiantis visa, kas gražu ir kilnu. Aš viską tada pasaulyje paversčiau į tai, kas „gražu ir kilnu“; šlykščiausiam, tikriausiam mėšlyne surasčiau to, kas „gražu ir kilnu“. Pasidaryčiau ašaringas kaip šlapia plaušinė. Medžiočiau kiekvieną progą rimčiausiai nuvarvinti ašarą į savo bokalą, o paskui jį išgerti už visa, kas gražu ir kilnu. Pavyzdžiui, dailininkas nutapė Ge paveikslą. Tučiuojau geriu į dailininko sveikatą, kad nutapė Ge paveikslą, nes myliu visa, kas gražu ir kilnu. Autorius parašė „kaip kam patinka“; tučiuojau geriu į sveikatą to, „kam patinka“, užtat, kad myliu visa, kas gražu ir kilnu. Ir užsiauginčiau tokį pilvą, tokį triaukštį paliaukį įsipenėčiau, tokią raudoną nosį įsistatyčiau, jog kiekvienas žmogus saktų: „Va čia tai plusas! Va čia tai tikrai teigiamas elementas!“ Pagarbos sau pareikalausiu, persekiosiu tą, kas nereikš man pagarbos. Gyvenu ramiai, numirštu iškilmingai – juk tai žavu, iš tikrųjų žavu!

Jis linksmi jžūlauja, aiškiai patenkintas savo paradoksais, tačiau jo intonacijose girdėti atšiaurių ir nirtulingų gaidų.

PARADOKSALISTAS. Pas mus, Rusų žemėje, nėra kvailių; tai visiems žinoma; tuo mes ir skiriamės nuo kitų vokiškų žemių. Tad ir svaičiojančių natūrų, tai yra romantikų, pas mus nėra privisę grynuoju pavidalu. Jau jūs leiskit man varoti židį „romantikas“ – žodelis senoviškas, solidus, įsitarnavęs ir visiems žinomas. Mūsų romantiko savybės – viską išmanyti, viską regėti ir regėti dažnai nepalyginti aiškiau negu regi patys pozityviausi protai; nė su kuo nė dėl ko nesitaikstyti, bet tuo pat metu ir jokių priemonių nebrokyti; visko lenktis, viskam nusileisti, visada elgtis su politika; niekuomet neišleisti iš akių naudingo, praktiško tikslo (na, sakysim, kokio valdiško butuko, šiltos vietelės, ordinuko) – būtinai vis matyti tą tikslą pro visus entuziazmus ir lyrinių eilėraščių tomelius ir tuo pat metu ligi kinkų nukratymo išlaikyti savyje pagarbą viskam, kas „gražu ir kilnu“, beje, ir save patį išlaikyti naudingą tam, kas „gražu ir kilnu“. Platus žmogus mūsų romantikas ir pirmutinis sukčius iš visų sukčių, užtikrinu jus... net iš patirties. Suprantama, taip yra, jei romantikas protingas. Beje – ką gi aš čia! – romantikas visada protingas, aš norėjau tik pažymėti, kad nors ir buvo pas mus romantikų kvailių, tai jų nėra ko skaičiuoti jau vien todėl, jog jie dar pačiame savo žydėjime galutinai išvirto vokiečiais ir, kad patogiau išlaikytų savo juvelyriskumą, įsikūrė kur nors tenai, daugiausia Veimare arba Švarcvalde. O nesuskaitoma daugybė mūsų romantikų ilgainiui pasidarė pačių įžymiųjų rangų vyrai. Daugiapusiškumas neregėtas. Dėl to pas mus taip daug „plačių prigimčių“, kurios net žemiausiai nusmukusios niekad neišsižada savo idealo; ir nors jie nė piršto nepakrutina dėl to idealo, nors yra paskutiniai niekšai

ir vagys, o vis tiek savo piminį idealą garbsto iki ašarų ir nepaprastai dori sieloje. Taip kalbu ne iš patriotizmo kokio nors, juokingo ar gižlaus. Daugiapusiškumas iš tiesų nuostabus ir dievas žino, kuo jis pavirs ir išaugs mūsų sąlygomis ir ką žada mums ateityje.

Pasigręžia ir mato prieš save Apoloną, kuris baigė skaityti psalmes ir jau kiek laiko stovi kambaryje. APOLONAS atidžiai žiūri į mūsų Paradoksalistą. PARADOKSALISTAS irgi ima žiūrėti į Apoloną. Ir taip jie žiūri vienas į kitą vieną minutę – kas ką? PARADOKSALISTAS niršta ir pučiasi, tuo tarpu APOLINAS žiūri į jį susirūpinęs, linguodamas galvą. Ilgainiui Apolonui tatau nusibosta. Jis apsigręžia ir išeina. PARADOKSALISTAS uždusdamas bėga prie durų, pro kurias ką tik išėjo APOLONAS, bet neturi jėgų ką nors pasakyti, bėga prie stalo, geria vandenį, su pasibjaurėjimu išspjauna jį ir pagaliau rėkia.

PARADOKSALISTAS. Budeli! Žudike! Lauk! Lauk iš čia! Niekše! (Žiūrovams) Aš negaliu! Negaliu! Aš jį užmušiu! Kirmėlė, rykštė, apvaizdos man siūsta. Avigalvis, įsimylėjęs kiekvieną savo sągą, pedantas! Smulkus pedantas! (Subruzdėjęs liežuvauja žiūrovams) Gauna iš manęs septynis rublius mėnesiui, o visas jo darbas – tyčiotis iš manęs, kamuoti mane.

Girdėti, kaip APOLONAS skaito psalmes.

PARADOKSALISTAS. Nustok! Apolonai, tučtuojau nustok! Girdi?!

Girdėti, kaip APOLONAS skaito psalmes.

PARADOKSALISTAS. Niekše! Galvažudy! Budeli! (Žiūrovams) Jo akyse aš – paskutiniausias kvailys. Dievaži! Ir jei, įsivaizduokit, jis „laiko mane prie savęs“, tai vien todėl, kad iš manęs gali gauti kas mėnesį algą. Jis sutinka nieko man nedirbti už septynis rublius mėnesiui. Užsiėmimas: pasiuva ką ar sulopo kam nors, eina psalmių paskaityti prie numirėlio, o šalia to – naikina žiurkes ir dirba batų tepalą. (Suokalbininkiška) Ko, jūs manote, jis lando čia? Užvakar turėjau jam algą išmokėti. O aš neišmokėjau. (Rūsčiai rėkia) Ir nemokėsiu, todėl, kad nenoriu paprasčiausiai – nenoriu išmokėti jam algos, todėl, kad taip noriu!

Pasigręžia ir mato prieš save Apoloną. Tučtuojau nutyla, apsimesdamas, kad užsikosėjo. Ilgai kosėja ir žiūri kažkur aukštyn. APOLONAS kurį laiką stebi, kaip jis kosėja, paskui įpila į stiklinę vandens ir paduoda jam. PARADOKSALISTAS su nepriklausomo žmogaus mina ima stiklinę ir nugeria gurkšnį. APOLONAS žiūri į jį. PARADOKSALISTAS nugeria dar gurkšnį. APOLONAS vis žiūri į jį. PARADOKSALISTAS geria dar kartą. Paskui dar ir dar. APOLINAS vis žiūri į jį. PARADOKSALISTAS geria vandenį. Galiausiai APOLONAS nusprendžia, kad jau ganėtinai pamokė savo šeiminką, nugręžia savo neištveriamą žvilgsnį ir išeina. PARADOKSALISTAS įdūkęs sviedžia stiklinę į duris, krinta į lovą ir įsirausia į murziną pagalvę. Atsidaro durys, pasirodo kiek nustebejęs APOLONAS. Jis labai peikiamai žiūri į sudaužytos stiklinės šukes, paskui į Paradoksalistą, palinguoja galva ir atsitusęs išeina.

PARADOKSALISTAS. (Murma) Niekis, niekis. (Su skysta šypsena) Man dar ir ne taip yra buvę. Man yra buvę tokių valandų, kad jei kas būtų trenkęs antausį, tai gal net apsidžiaugęs būčiau. Rimtai sakau. Einu kartą naktį pro vieną prastą smuklę, viduj su šviesa, ir matau pro langą, kaip ponai prie biliardo susimušė lazdomis ir kaip vieną jų išgrūdo pro langą. Aš nebuvau girtas, bet ką daryti, meldžiamieji – juk štai ligi kokios isterikos gali privaryti melancholija: aš tam išgrūstajam ponui pavydėjau, ir taip pavydėjau, jog net į smuklę užėjau, į biliardinę: gal gi, sakau, ir aš susimušiu, ir mane pro langą išgrūs. Bet nieko tokio neįvyko. Aš stovėjau prie biliardo, netyčia

pasipainiojau po kojų viena karininkui, o jam reikėjo praeiti, jis paėmė mane už pečių ir tylėdamas – neperspėjęs! – ir nesiaiškines! – perstatė mane iš ten, kur stovėjau, į kitą vietą. Su manimi pasielgė kaip su muse! Patikėkit, jei net būtų apdaužęs, aš būčiau atleidęs, bet niekaip negalėjau atleisti, kam jis mane perstatė. Tas karininkas buvo sieksninio ūgio, o aš žmogus išsekęs... Nemanykit, kad aš pabūgau karininko iš bailumo! Aš išsigandau. Palaukit, nesijuokit! Aš išsigandau ne sieksninio ūgio ir ne to, kad mane gali primušti ir pro langą išgrūsti – aš svajojau apie tai! Aš išsigandau to, kad visi matantieji, nuo įžūlaus liokajaus iki paskutinio valdininkėlio, pasmirdusio, spuoguoto, su įtaukusia apykakle – kad visi jie NESUPRAS manęs ir juokais leipės, kai aš PROTESTUOSIU, o karininkas irgi mane primuš ne šiaip sau, tai yra be įžeidimų, o būtinai trenks keliu į pasturgalį, ir tik po to gal malonės išgrūsti pro langą. (*Kurį laiką tyli*). Aš paskui dažnai tą karininką sutikdavau gatvėje... Nežinau tkrai, ar jis pažindavo mane. Turbt ne. Betgi aš – aš žiūrėdavau į jį su įtūžiu, su neapykanta. Taip truko keletą metų. Ir staiga... ir staiga aš atkeršijau pačiu paprasčiausiu, pačiu genialiausiu būdu! Staiga mane aplankė šviesiausia mintis. (*Ima lakstyti po kambarį*) Kai kada šventadieniais aš ketvirtą valandą eidavau pasivaikščioti po Nevos prospektą saulėtąja puse. Tikrai sakant, aš ten ne vaikščiojau, ne, o kentėdavau nesuskaičiuojamas tortūras, pažeminimus, neapsakomą tūžmą. Aš kaip vijūnas raitydavausi kuo negražiausiu būdu tarp praeivių, tolydžio užleidinėdamas kelią tai generolams, tai husarų karininkam, tai ponioms. Ten būdavo kankynių kankynė, kai be paliovos tave žemina mintis, jog esi musė, kuri be paliovos traukiasi visiems iš kelio, šlykšti, nereikalinga musė. Tenai, Nevos prospekte, aš dažniausiai ir sutikdavau savo karininką, ten ir grožėdavausi juo. Jis, nors taip pat užleidinėjo kelią generolams, bet tokius kaip aš tiesiog mindžiojo, ėjo tiesiai, tarytum priešais būtų tuščia erdvė. Ir štai staiga man toptelėjo nuostabi mintis: „o kaip būtų“, pagalvojau, „jeigu susitkęs su juo... nepasitraukčiau? Tyčia nepasitraukčiau, net jei tektų jį pastumti: kaip tada? A?“ Aš džiūgavau pašėlusiai. Ir pagaliau ryžausi. Prisiirengimas surijo labai daug laiko. „Visų pirma, reikia būti gerai apsirengisiam“, galvojau aš, „tatai imponuoja ir tam tikra prasme sulygina mus aukštosios visuomenės akyse.“ Tuo tikslu išprašiau avanso algos sąskaita ir nusipirkau juodas pirštines ir padorią skrbėlę pas Čiurkiną. Juodos pirštinės man atrodė solidžiau, na, ir stilingiau nei citrininės. Gerus marškinius jau seniai turėjau įsitaisęs, bet su paltu labai ilgai sugaišau. Pats paltas mano buvo labai, labai neblogas, šiltas, bet jis buvo batinis, o apykaklė – jenotų, o tai jau – liokajiškumo viršūnė. (*Gudriai*) Nusiziūrėjau tada Halėje vieną pigią vokišką bebreną. Tos vokiškos bebrenos, nors labai greit susinešioja ir nušiūra, bet iš pradžių, kol naujos, atrodo net labai, labai nieko sau; o man juk vienam kartyu ir tereikėjo. Paklausiau kainos: vis dėlto buvo brangi. (*Prisėdęs labai arti mūsų, beveik prie pat rampos, kalba konfencialiai, nors ir jaudindamasis*) Tada ryžausi parduoti savo jenotinę apykaklę, o trūkstantį sumą, man vis dar nemenką, paprašyti, kad paskolintų mūsų skyriaus viršininkas. Taip viskas galų gale buvo sutaisyta: graži bebrena užsiritu į bjauraus jenoto vietą ir aš ėmiau pamažu artintis prie reikalo. Tačiau prisipažįstu, kad po daugkartinių bandymų buvau jau benustojęs vilties: jokių būdu nesusitrenksim – ir gana! Jau kaip rengiausi, jau kaip taikiausi – rodės, tuoj tuoj susitrenksim, žiūriu – ir vėl užleidau jam kelią, o jis praėjo, net nepastebėjęs manęs. Net meldžiausi, kad dievas įkvėptų man ryžto. Vieną sykį jau buvau bepasiryžtas, bet baigėsi tuo, kad tik pasipainiojau jam po kojų. Ir staiga (*Jis ekstatiskai nuščiūva, sudeda rankas lyg maldai, kažką siautulingai kužda*), staiga, vieną kartą, kai jau visai buvau apsisprendęs nebevykdyti savo sumanymo ir viską palikti tuščiomis ir tik šiuo tikslu paskutinį kartą nuėjau į Nevos prospektą, šiaip sau tiktai, pasižiūrėti, kaip aš viską paliksiu tuščiomis, staiga... (*Tyli*) Už trijų žingsnių nuo savo priešo aš netikėtai pasiryžau, užsimerkiau ir – mes kietai susitrenkėm petys į petį! AŠ NEUŽLEIDAU NĖ VIENO COLIO!

IR PRAĖJAU PRO ŠALĮ VISAI KAIP LYGUS PRO LYGŲ! Jis net negrįžtelėjo ir apsimetė nepastebėjęs, bet jis tik apsimetė, esu tikras. Aišku, man kliuvo daugiau, jis buvo stipresnis, bet ne tai svarbu. Svarbu, kad AŠ NEUŽLEIDAU NĖ ŽINGSNIO IR VIEŠAI PASISTAČIAU SU JUO LYGIOMIS ANT SOCIALINĖS LAKTOS. (*Dainuoja kažką operiška, galbūt itališkai*) Parėjau namo visiškai atsikeršijęs už viską. (*Valgo antrą agurką*) Aš nesitvėriau džiaugsmu. (*Užsigeria gira*) Aš triumfavau, dainavau itališkas arijas. Jūs juokiatės? Labai džiaugiuosi! Mano pokštai, ponai, žinia, blogo tono. Bet šitaip yra todėl, kad aš pats savęs negerbiu. Argi galvojantis žmogus gali nors kiek save gerbti? Na argi galima, argi galima nors kiek save gerbti žmogui, kuris pasišovė net savęs žeminime rasti malonumo? Taip, malonumo, malonumo! Aš tvirtinu tai! Aišku, malonumas čia – iš nevilties, bet juk iš nevilties ir būna patys aštriausios malonumai, ypač kada jau tvirtai įsisąmoninai, jog iš tavo padėties jokios išeities nėra. (*Trumpai susijuokia. Pauzė. Ir vėl kalba dusdamas*) Aš jums paaiškinsiu: malonumas čia – kaip tik iš pernelyg aiškaus supratimo, jog esu pažemintas, iš to, jog pats jauti, kad priėjai paskutinę sieną, kad jau nebėra tau išeities, kad jau niekad nebepasidarysi, NEBEPASIDARYSI (*Atkakliai daužo kumščiu sieną*), NEBEPASIDARYSI KITU ŽMOGUMI! Kad net jeigu turėtum dar laiko ir tikėjimo pasiversti kuo nors kitu, tai greičiausiai pats nebenorėtum pasiversti, o jei ir norėtum, tai ir čia nieko neišeitų, kadangi iš teisybės tai nė pasiversti galbūt nėra kuo. (*Nirtulingai daužo kumščiu sieną*) Keturiasdešimt metų diena į dieną minėsi ligi paskutinių gėdingiausių smulkmenų savo nuoskaudą (*Daužo kumščiu sieną*), keturiasdešimt metų diena į dieną papildinėsi ją nuo savęs dar gėdingesnėmis smulkmenomis, tulžinsi save kiršindamas ir pykinamas savo paties vaizduotės padarais (*Daužo sieną*). Bet štai ta šleikšti neviltis (*Nusilaižo kraują, išsisunkusį iš apdaužytų krumplių*), tas sąmoningas savęs gyvo laidojimas į pagrindį keturiasdešimčiai metų, tie visi nuodai, kaupęsi iš troškimų nepatenkinimo, susisunkę į vidų – štai kas sudaro esmę to keisto malonumo, apie kurį kalbėjau. (*Lengvai ir net lengvapėdiškai*) Jis toks subtilus, jog bent kiek riboti žmonės su stipriais nervais (*Numoja ranka linksmi ir atvirai*) nesupras anei vieno jo bruožo. Cha cha cha cha! Tad jums, vadinasi, ir dantų skausmas gali teikti malonumo! – sušuksite jūs juokdamiesi. (*Gudraujamai*) O ką manot, ir iš dantų skausmo būna malonumo. (*Linksmi*) Čia geras pavyzdys, ponai, aš jį išplėtosiu. (*Teatrališkai, su pilietišku patosu, neslepiamu ir netramdomu*) Aš jus prašau, ponai, įsiklausyti, kaip vaitoja (*Tremolo balse*) apsišvietęs devynioliktojo amžiaus žmogus, kai jam (*Prozaškai*) skauda dantis, skauda maždaug antrą arba trečią dieną, kada jis ima jau nebe taip vaitoti, kaip vaitojo pirmą dieną, tai yra ne vien dėl dantų skausmo; ne taip, kaip koks netašytas muzikas, o taip, kaip vaitoja žmogus, trenktas apšvietos ir europinės civilizacijos. Ir juk žino pats, kad nė kokios naudos jam neatneš vaitojimas (*Vaitoja*); žino, kad net ir publika, kurios akyse jis stengiasi, jau atsiklausė jo iki šleikštulio, netiki juo nė truputėlio ir pats nujaučia, kad galėtų kitaip, paprasčiau vaitoti, be ruladų ir be vingravimų vaitoti (*Vaitoja*), ir kad jis kaip tiktai iš pykčio, iš pasiučio vaitoja (*Nustoja vaitoti*). Na tad štai, tuose būtent prisipažinimuose, tuose savęs niekinimuose ir glūdi aistra. (*Liūdnai žiūrovams*) Juokiatės, ponai? Nesuprantate nė dabar. (*Jis pavargo. Abejingas dairosi aplinkui, paskui kėbrina prie lovos, gulas ir ilgai guli*) O kodėl jūs taip tvirtai, taip šventai įsitikinę, kad žmogui naudinga tik tai, kas NORMALU ir TEIGIAMA? (*Nepaisydamas frazės pikto pašaipumo, taria tyliai ir rimtai*) Juk žmogus galbūt geidžia ne vien to, kas normalu ir teigiama. Galbūt jis lygiai taip pat geidžia KENTĖJIMO, KANČIOS? Žmogus kartais BAIŠIAI geidžia kančios, net iki siaubo, ir tai faktas. (*Jsižiūri į veidus žiūrovų salėje*) Žinoma, jeigu jis žmogus. (*Staigiai sėdasi ant lovos*) Kentėjimas yra ABEJONĖ, yra NEIGIMAS. Kentėjimas – juk tai VIENINTELĖ SĄMONĖJIMO PRIEŽASTIS. Aš, nors ir dėščiau pirma, kad protas, sąmonė, manding, yra didžiausia nelaimė žmogui, tačiau žinau, kad žmogus ją brangina ir neiškeis į joki

PASITENKINIMĄ, UŽSIGANĖDINIMĄ, PASIKAKINIMĄ. Sąmonė – taigi ji – ji neišmatuojamai aukštesnė už dukart du keturi, kas galų gale yra formulė, kitaip sakant atsakymas uždavinio gale. Po dukart du jau, suprantama, žmogui nieko nebelieka ne tik veikti, bet ir pažinti. Visa, kas tada bebus galima, tai (*Piktai*) užsikimšti savo penkias jusles ir pasinerti į kontempliaciją. Ar ne todėl žmogus gyvulus – žinia, kuriantysis – jog taip geidžia griauti ir chaosą daryti, jog pats instinktyviai bijo pasiekti tikslą ir užbaigti savo statomą rūmą? Iš kur jūs žinote, gal jam tas rūmas turi vertę tik iš tolo, o ne iš arti, gal jis nori tik statyti rūmą, o ne gyventi jame? Gyventi rūmą gal atiduos naminiams gyvuliams, kaip antai skruzdėlėms, avinams ir t.t., ir t.t. Ir kas žino, galvos neguldysčiau, gal ir visas tikslas žemėje, kurio žmonija siekia, tėra tiktai nenutrūkstamas siekimo vyksmas, kitaip tariant – gyvenimas, o ne pats tikslas, kuris, suprantama, turi būti ne kas kita kaip dukart du keturi, atseit formulė, bet juk dukart du yra keturi nebe gyvenimas, ponai, o mirtis.

Ilgai tyli. Jam išseko jėgos. Jis tik silpnai šypsosi.

PARADOKSALISTAS. O pasakykite, ponai, kas pirmasis apreiškė, kas pirmasis paskelbė, jog žmogus todėl tiktai daro kiaulystes, kad neišano, kas jam išties yra naudinga, kad jeigu žmogų apšviestume, atvertume jam akis, praregėtų, iš ko jis turi realią, normalią naudą, tai jis tučtuojau pasidarytų geras ir kilnus, nes, būdamas apsišvietęs ir suprasdamas tikrą savo naudą, jis būtinai pamatytų kad gėris jam pačiam naudingas, o juk žinoma, kad nė vienas žmogus negali sąmoningai veikti savo paties nenaudai, vadinasi, imtų daryti gera? (*Šypsosi*) O kūdikėlis! O tyras, nekaltas vaikelis! Tiktai kada gi buvo per tūkstančius metų, kad žmogus veiktų vien dėl savo naudos? (*Laimingai šypsosi*) O ką daryti su milijonais faktų, liudijančių, kad žmonės SĄMONINGAI, tai yra, kuo geriausiai suprasdami savo tikrąją naudą, nustumdavo ją į antrąjį planą ir galvotrūkčiais leisdavosi kitu keliu – į riziką, į menką tikimybę, nėmaž neverčiami jokių veiksnių, tarytum kaip tik iš nenoro eiti nurodytų keliu ir ATKAKLIAI, SAVAVALIŠKAI skindamiesi kitą, naują kelią, sunkų, absurdišką (*Laižosi nusidaužytas vietas ant krumplių*), ir ieškodami jo vos ne apgraibom. Juk tatai rodo, kad jiems šis ATKAKLUMAS ir SAVIVALĖ buvo malonesnė už bet kokią naudą.

Jis tai kalba linksmi, beveik švelniai.

PARADOKSALISTAS. Juk jūs, ponai, kiek man žinoma, visą savo žmogaus naudų registrą pasiėmėte maždaug iš mokslinės ekonomikos formulių. Juk jūsų naudos yra (*Skaičiuoja, lenkdamas pirštus*) gerovė, turtas, laisvė, ramybė, na... ir taip toliau, ir taip toliau; tad žmogus, kuris, pavyzdžiui, aiškiai ir sąmoningai stotų prieš visą tą registrą, jūsų (na, ir mano) nuomone būtų diskurantas arba visiškai jau be proto, tiesa? Aš įtariu, ponai, kad jūs į mane žiūrite su užuojauta, jūs man kalte kalate, kad apsišvietęs ir išsivystęs žmogus, koks bus ateities žmogus, negali sąmoningai užsinorėti ko nors sau nenaudingo, kad tai matematika. Visiškai sutinku, (*Azartiškai*) iš tikrųjų matematika. (*Su nirtulingu entuziazmu*) Tačiau kartoju jums šimtąjį kartą: aš nė kiek nenustebsiu, jei visuotinio ateities išmintingumo sąlygomis staiga atsiras koks nors džentelmenas su netauria ir pašaipia fizionomija, įsirems rankom į šonus ir tars mums visiems: o ką, ponai, gal spirkim po velnių tą visą išmintį vienu spyriu, kad skutais išeitų, ir pagyvenkim vėl pagal savo kvailą valią! (*Jaudindamai nuoširdžiai*) Iš kur jūs ištraukėte, kad žmogus būtinai turįs norėti to, kas išmintinga ir naudinga? Žmogui reikia tik vieno dalyko – kad jo noras būtų SAVARANKUS, nesvarbu, kokia to savarankumo kaina! Apipilkite žmogų visomis žemės gėrybėmis, įmurdykite, paskandinkite laimėje su visa galva, kad tik burbuliukai kiltų visuotinės laimės paviršiuje; duokite tokią ekonominę ištaigą, jog nieko, ničnieko jam daugiau nebereiktų veikti, kaip tik miegoti, būti meduolius ir rūpintis, kad nenutrūktų žmogėnų padermė, - ir tai

žmogus (esu tikras!) net meduoliais surizikuos ir tyčia užsimanys paties pragaištingiausio nieko, pačios neekonomiškiausios nesąmonės vien tam, kad į visą išmintį galėtų įmaišyti savo pragaištingo fantastinio elemento. Kaip tiktai savo fantastiškas svajones, savo banaliausią kvaišumą panorės žmogus išlaikyti, ir vien tam, kad turėtų kuo sau paliudyti, jog žmonės tebėra žmonės, o ne fortepijono klavišai. Maža to: net tuo atveju, jei jis išties pasirodytų besąs fortepijono klavišas, jei tą įrodytume gamtos mokslų ir matematikos priemonėmis – ir tai žmogus neateis į protą: jis susigalvos viską griauti ir chaosu versti, sugalvos visokias kančias ir vis tiek laikysis savo! Prakeiksmą paleis per pasaulį, o kadangi prakeikti gali tik žmogus, tai jis, ko gero, vien prakeiksmu pasieks savo, tai yra įsitikins, kad jis žmogus, o ne fortepijono klavišas. Aš tikiu tuo, aš atsakau už tai, nes juk iš tikrųjų pati žmogaus paskirtis, pati žmogaus dalis, regis tokia ir yra, kad žmogus nuolat sau įrodinėtų, jog jis žmogus, o ne pagaliukas!

Daužosi isterijoke.

PARADOKSALISTAS. Nors savo šonkauliais, o įrodinėtų!

Daužosi isterikoje.

PARADOKSALISTAS. Nors kanibalizmu, jei ne kuo kitu, o įrodinėtų.

Daužosi isterikoje.

PARADOKSALISTAS. ĮRODINĖTŲ! ĮRODINĖTŲ!

Kažkur vos girdimai lirlena armonika. Paskui lyg nuo kokio stipraus spaudimo, lyg kiemo smaugiamas, ima girgždėti laikrodis. Po nenatūraliai ilgo girgždėjimo pasigirsta plonytis, koktus ir kažkaip netikėtai tankus valandų mušimas – tarytum kažkas staiga prasiveržė į priekį. Laikrodis muša ilgai ir nesupaisomai daug sykių. PARADOKSALISTAS sėdi nepajudėdamas. Jis be jokios minties žiūri į laikrodį, paskui trepteli koja. Laikrodis klusniai nustoja mušti.

PARADOKSALISTAS. Dėl ko, dėl ko aš visa tai kalbu...

Girdėti, kaip už durų savo kamarėlėje kuičiasi APOLONAS. Jis vėl skaito psalmes tyliu, vienodu balsu, tęsiamai, lyg prie numirėlio.

PARADOKSALISTAS. Garbės žodis, ponai, – aš netikiu nė vienu (*Kalba ištižusiai*), nė vienu žodeliu iš to, ką čia dabar prišnekėjau. Beje, aš kad kokioj ir tikiu, bet tuo pat metu nežinia kodėl juntų, kad meluoju kaip šiaučius...

Tyli.

PARADOKSALISTAS. Dėl ko, kuriam galui aš čia tiek pripaisčiau?

Kažkur, paklydęs didelio namo kambariuose, gergždžiantis vaikiškas balsas traukia lopšinę.

PARADOKSALISTAS. Kiekvieno žmogaus atmintyje yra tokių dalykų, kuriuos jis prisipažįsta ne visiems, o tiktai bičiuliams. Yra ir tokių, kurių neprisipažįsta nė bičiuliams, o nebent tik sau pačiam. Yra pagaliau ir tokių, kuriuos žmogus net sau prisipažinti bijo, ir jų kiekvienas padorus žmogus turi savyje į valias. (*Kreivai šypsos!*) Ir dargi taip: juo žmogus padoresnis, juo daugiau jų savyje turi. Norėčiau iširti: ar galima bent pačiam prieš save būti visiškai atviram ir nepabijoti visos teisybės? Ir dar – gal man šitai kiek palengvėjimo atneštų? Galbūt, jei aš tokius atminimus užrašysiu, tai jie paliks mane ramybėje? Kodėl gi nepamėginti?

Gergždžiantis vaikiškas balsas traukia lopšinę.

PARADOKSALISTAS. Šiandien sninga, sniegas šlapias, geltonas, drumzlinas – šlapdriba. Jau kelios dienos šlapdriba. Man rodos, šlapdribos dėlei aš ir prisiminsiu tą anekdotą, kuris dabar nenori duoti man ramybės. Tad štai, tegul jis bus apysaka šlapdribos dėlei.

UŽDANGA

ANTRAS VEIKSMAS

PARADOKSALISTAS sėdi ant lovos krašto. Jis žiūri į mus liguistomis, pavargusiomis akimis.

PARADOKSALISTAS. Vadinasi... vadinasi... (*Tyla*) Tegul tai bus apysaka šlabdribos dėlei.

Jis atsistoja, pavaikščioja tylėdamas po kambarį, vėl sėdasi ant lovos krašto.

PARADOKSALISTAS. Tokie prisipažinimai, kokius aš ketinu dėstyti, balsu nesakomi, knygoje nespausdinami ir kitiems skaityti neduodami.

Atkloja antklodės kampą.

PARADOKSALISTAS. Kuo tu vardu?

MERGINA. (*Gulinti lovoje*) Liza.

PARADOKSALISTAS. (*Žiūrovams*) Kur tai buvo? Tai buvo viename tokiam „madų magazine“, kokie dabar jau policijos išnaikinti. Dieną ten iš tikrųjų buvo „magazinas“, atseit parduotuvė, o vakarais...

Pasigręžia į Lizą. Jos veidas pablyškęs, abejingas, nereiškia jokių jausmų.

PARADOKSALISTAS. ...o vakarais tie, kas turėjo rekomendacijas, galėjo atvažiuoti „į svečius“.

LIZA abejingai tyli.

PARADOKSALISTAS. Oras šiandien... šlapdriba... fu!

Tyla.

PARADOKSALISTAS. Tu čionykštė?

Tyla.

PARADOKSALISTAS. Tu čionykštė?

LIZA. Ne.

PARADOKSALISTAS. Iš kur?

LIZA. Iš Rygos.

PARADOKSALISTAS. Vokietė?

LIZA. Rusė.

PARADOKSALISTAS. Seniai čia?

LIZA. Kur?

PARADOKSALISTAS. „Kur, kur?“ Viešnamyje.

LIZA. Dvi savaitės.

PARADOKSALISTAS. Tėvą, motiną turi?

LIZA. Taip... ne... turiu.

PARADOKSALISTAS. Turi ar neturi?

LIZA. Turiu.

PARADOKSALISTAS. Kur jie?

LIZA. Ten.

PARADOKSALISTAS. Kur?

LIZA. Rygoj.

PARADOKSALISTAS. Kas jie?

LIZA. Šiaip...

PARADOKSALISTAS. Kaip – šiaip? (*Griežčiau*) Kas jie? Kokios padėties?

LIZA. Miestiečiai.

PARADOKSALISTAS. Tu visada su jais gyvenai?

LIZA. Taip.

PARADOKSALISTAS. Kiek tau metų?

LIZA. Dvidešimt.

PARADOKSALISTAS. O ko nuo jų išėjai?

LIZA. Šiaip...

PARADOKSALISTAS. (*Žiūrovams*) Net ir dabar, po šitiek metų, kažkaip labai NEGERA man visa tai prisiminti. Daug kas man dabar NEGERA prisiminti...

Ilga tyla.

PARADOKSALISTAS. Šiandien grabą išnešė ir vos iš rankų neišmetė.

LIZA. Grabą?

PARADOKSALISTAS. Taip. Šieno aikštėje. Išnešė iš rūsio.

LIZA. Iš rūsio?

PARADOKSALISTAS. Ne iš rūsio, iš pusrūsio. Na žinai, ten, apačioj... iš nedorų namų... Purvynė kokia buvo aplinkui... Žievės, šiukšlės... smarvė... koktu buvo.

Tyla.

PARADOKSALISTAS. Bjauru šiandien laidoti!

LIZA. Ko bjauru?

PARADOKSALISTAS. Šlapdriba, purvas... (*Žiovauja*)

LIZA. Vis tiek.

PARADOKSALISTAS. Ne, šlykštu. (*Vėl žiovauja*) Duobkasiai turbūt keikėsi, nes šlapias sniegas dribo. O kapo duobėje (*Gulasi j lovą*) tikriausiai vanduo telkšojo.

LIZA. (*Išsigandusi, smalsiai*) Kodėl duobėj vanduo?

PARADOKSALISTAS. Kaipgi, vanduo, ant dugno, per gerą sprindį. (*Su malonumu*) Čia, Volkovo kapinėse, nė vienos duobės neiškasi kitaip.

LIZA. Kodėl? (*Pagręžia j jį galvą*)

PARADOKSALISTAS. Kaip kodėl? (*Su dar didesniu malonumu*) Žemė tokia, vandeniui pažliugusi. Čia visur bala. Taip vandenį ir deda. Aš mačiau pats. Daug kartų... (*Pašoka, žiūrovams*) Nė vieno karo nemačiau, nė Volkovo kapinėse niekad nebuvo! (*Lizai*) Nejaugi tau vis tiek, jeigu mirti?

LIZA. (*Gindamasi*) O kam man mirti?

PARADOKSALISTAS. Taigi mirsi kada nors ir mirsi lygiai taip, kaip toji ten. (*Žiūrovams*) Ar jūs pastebėjote, kad patys rafinuočiausi kraujo liejikai beveik visada buvo patys civilizuočiausi ponai, kuriems tie visokie Atilos ar Stenkos Razinai nė ligi bambos nesiekia. (*Lizai*) Toji irgi buvo mergina viena. Džiova ją paėmė.

LIZA. Merga ligoninėj būtų mirusi.

PARADOKSALISTAS. (*Žiūrovams*) Ji taip ir pasakė: „merga“, o ne „mergina“. (*Lizai*) Ji šeimininkei skolinga buvo. Ir bemaž ligi pat galo jai tarnavo, nors ir džiova sirgdama. (*Žiūrovams*) Juo civilizacijos žmogus pasidaro jei ir ne didesnis kraugerys, tai jau tikrai žiauresnis, bjauresnis kraugerys negu pirma. (*Lizai, triumfuojamai*) Vežikai aplinkui kalbėjo su kareiviais, pasakojo, kad ji šeimininkei skolinga buvo. (*Žiūrovams*) Melavau! Melavau! Nekalbėjo jie nieko tokio! (*Lizai*) Tikrai, vežikai, pažįstami jos buvusieji, juokėsi. Net šermentis ketino kelti karčemoje. (*Žiūrovams*) Pirmiau žmogus į kraujo liejimą žiūrėjo kaip į teisybės ieškojimą ir su ramia sąžine žudė ką reikėjo; dabar mes, nors kraujo liejimą laikome šlykštyne, o vis tiek tąja šlykštyne užsiiminėjame, ir net labiau nei pirma. (*Lizai*) Na, ko gi tu tyli? Ligoninėj, manai, geriau mirti, ką?

LIZA. Lyg ne vis tiek? Ir kurių galų man mirti?

PARADOKSALISTAS. Ne dabar, tai paskui.

LIZA. Na ir tegu...

PARADOKSALISTAS. Kurgi ne! Tu štai dabar jauna, graži, šviežia – todėl tave ir vertina. O po metų šito gyvenimo būsi nebe tokia, suprastėsi. (*Žiūrovams*) Kleopatra, sako – atsiprašau už pavyzdį iš Romos istorijos – mėgdavo auksiniais smeigtukais badyti krūtis savo vergėms ir gėrėdavosi, kaip jos klykia ir raitosi.

LIZA. Po metų?

PARADOKSALISTAS. (*Piktdžiugiškai*) Šiaip ar taip, po metų tavo kaina jau bus mažesnė. Tu ir pereisi iš čia kur nors į kitus namus, prastesnius. Dar po metų – į trečius namus, dar prastesnius, o po kokių septynerių metų – ir nusmuksi iki pusrūšio Šieno aikštėje. (*Žiūrovams*) Ir dabar smeigtukais badoma! Ir dabar badoma! (*Lizai*) Šieno aikštė – tai dar niekis. Bet va bėda, jei tau liga kokios prikibs, na, sakysim, krūtinės sunkulys... ar nusišaldysi, arba dar kas nors. Šitaip gyvenant, liga čiumpa ne juokais. Prikibs, tai paskui, žiūrėk, ir nebeatkibs. Va ir numirsi.

(*Žiūrovams*) Įprasta manyti, kad nuo civilizacijos žmogus švelnėja, atseit mažiau kraujo trokšta. Bet tik apsidairykit aplinkui: kraujas upėmis plūsta, ir taip linksmai, šauniai, tarytum šampanas! Še jums ir visas mūsų devynioliktas civilizuotasis amžius!

LIZA. (*Patylėjus*) Na ir numirsiu.

PARADOKSALISTAS. (*Tyliai*) Bet gaila gi.

LIZA. Ko?

Tyla.

PARADOKSALISTAS. Gyvenimo gaila.

Apolono balsas girdėti kažkur labai iš tolo, skaito psalmes.

PARADOKSALISTAS. Tu jaunikį turėjai? A?

LIZA. O kas jums darbo?

PARADOKSALISTAS. Juk aš tavęs netardau. Ko tu pyksti? Tu, žinoma, galėjai turėti savų nemalonumų. Bene man rūpi? Tik šiaip gaila.

LIZA. Ko?

PARADOKSALISTAS. Tavęs gaila.

LIZA. (*Piktai*) Nėr čia ko.

PARADOKSALISTAS. O kaip tu galvoji? Geru keliu eini, a?

LIZA. (*Bukai*) Nieko aš negalvoju.

PARADOKSALISTAS. Tai ir blogai, kad negalvoji! Atsipeikėk, kol laikas. O laiko tu dar turi. Tebesi jauna, graži, galėtumei pamilti, ištekėti, laiminga būti...

LIZA. (*Grubiai*) Ne visos ir ištekėjusios laimingos.

PARADOKSALISTAS. (*Karščiau ima kalbėti*) Ne visos, žinoma! O vis dėlto kur kas geriau nei čia. Nepalyginsi! O čia kas gi, vien tiktai... (*Žiūri į Lizą, juokiasi*) Fui! Tu manęs nežiūrėk, kad aš čia, aš – tai ne tu. Aš galbūt ir už tave blogesnis. Aš, beje, girtas čia užėjau. Be to, vyras – tai ne moteris. Kitas visai dalykas. Aš nors ir teršiu save, ir bjauruju, bet užtat niekieno vergas nesu; buvau, išėjau – ir nėra manęs. Nusipurčiau – ir nebe tas. Paimkim tave: tu iš pat pradžių – vergė! Taip, vergė! Ir... ir dar juk... aš... aš galbūt irgi toks pat nelaimingas, iš kur tu žinai?! Aš galbūt į purvą lendu tyčiomis irgi iš skausmo. Juk geria gi iš sielvarto: na, tad aš va čia – iš sielvarto.

Nusimauna puskojinę, kažką iš jos iškrato, vėl užsimauna.

PARADOKSALISTAS. Na, pasakyk, na, koks čia gerumas: šit mudu su tavim... susiejom... pirma, ir nė vieno žodžio per visą tą laiką kits kitam nepasakėm. Argi taip mylisi? Argi taip reikia žmogui su žmogumi susieiti? Tai tik nešvankybė, daugiau nieko, žinok!

LIZA. Taip!

PARADOKSALISTAS. Net ir dabar, po šitiek metų visa tai kažkaip labai negera man prisiminti. Daug kas man dabar negera prisiminti... o tada... visų labiausiai mane traukė pats žaidimo

azartas: ne jau aš nesusidoročiau su tokia jauna būtybe?! (*Lizai, su tam tikru valdingumu*) Ko tu čia atvažiavai?

LIZA. Šiaip...

PARADOKSALISTAS. O juk kaip gera tėvo namuose gyventi! Šilta, jauku, jokių varžymų, lizdas savas.

LIZA. O jei dar blogiau?

PARADOKSALISTAS. (*Žiūrovams*) „Į toną reikia pataikyti“, dingtelėjo man, „sentimentalumu čia, matyt, ne ką tepaveiksi“. Beje, taip tikrai vieną momentą dingtelėjo. Garbės žodis, ji ir iš tiesų man įdomi buvo. (*Lizai*) Jei aš būčiau tėvas ir turėčiau savo dukterį, tai, manau, dukterį labiau mylėčiau nei sūnus, tikrai.

LIZA. Tai kodėl gi?

PARADOKSALISTAS. Šiaip; nežinau, Liza. Matai, aš pažinau vieną tėvą, kuris buvo griežtas, rūstus žmogus, o prieš dukterį ant kelių klūpodavo, atsigėrėti ja negalėjo, tikrai. Ji baliuje šoka, o jis stovi penkias valandas vienoje vietoje, akių nuo jos nenuleidžia. Iš galvos kraustėsi dėl jos; aš tą suprantu. Ji naktį pavargsta – užmiega, o jis pabunda ir eina jos miegančios bučiuoti ir žegnoti. Pats vaikšto su nudružusiu surdutėliu, visiems šykštus, o jai iš paskutiniųjų perka, neša brangias dovanas ir kiek jam džiaugsmo, jei dovanos patinka. Tėvas visada labiau dukteris myli negu motina. Linksma kitai merginai gyventi namuose! O aš tai savo dukters, rodos, nė už vyro neleisčiau.

LIZA. (*Vos nusišaipiusi*) Kaipgi čia?

PARADOKSALISTAS. Pavyduliaučiau, dievaži. Kaip tai ji kitą ims bučiuoti? Svetimą labiau nei tėvą mylėti? Sunku ir įsivaizduoti. Žinoma, visa tai niekai; žinoma, kiekvienas galų gale ateis į protą. Bet aš, rodos, kol dukterį ištekinčiau, vien rūpesčiu nusikamuočiau: visus jaunikius išbrokyčiau.

LIZA. (*Staigiai*) Kiti net parduoti įmanytų dukterį, ne tai kad ištekinti padoriai.

PARADOKSALISTAS. (*Pats sau*) A! Štai kaip! (*Lizai*) Aš juk nieko iš tavo istorijos nežinau, bet tokia mergina kaip tu...

LIZA. Kokia aš „tokia mergina“?

PARADOKSALISTAS. (*Pats sau*) Po velnių, juk aš šunuodegauju. Tai bjauru. O gal ir ne. (*Lizai*) Tu turbūt savo šeimoje nematei gero. Tikrai nelaiminga tu kokia nors. Hm... Daugiausia dėl skurdo visa tai būna.

LIZA. O pas ponus galgi geriau? Ir skurde padorūs žmonės gražiai gyvena.

PARADOKSALISTAS. Hm... taip. Galbūt. Bet žiūrėk, Liza: žmogus tik savo sielvartus skaičiuoti mėgsta, o savo laimių neskaičiuoja o paskaičiuotų ir pamatytų, kad kiekvieno daliai jų yra skirta gana. O kaipgi, jei šeimoje viskas nusisekė, dievas laimina, vyras pasitaiko geras, myli tave, lepina tave, nė žingsnio nesitraukia nuo tavęs! Kartais net ir sielvarto paragauti pravartu; ir kas gi sielvarto nepažįsta? Ištekėsi galbūt, pati pamatysi. Užtat imkim kad ir pradžių gyvenimo, kai ištekėsi už to, kurį myli: laimės, laimės kiek ateina kartais! Iš pradžių juk net ir ginčai su vyru gražiuoju baigiasi. O vaikai pradės rasti, tai čia kiekviena diena, kad ir sunkiausia, atrodys laimė;

tiktai mylėk ir dvasios tvirtumo turėk. Kiti sako – girdi, sunku vaikų turėti. Kas taip sako? Juk tai laimė dangiška! Ar tu myli mažus vaikus, Liza? Aš baisiai myliu. Žinai – rausvutis toksai berniūkštis, krūtį tau čiulpia, tai kuriam gi vyrui širdis neapsals, žiūrint į žmoną, kaip ji su jo vaiku sėdi! (*Žiūrovams*) „Paveiksliais, va šitokiais paveiksliais tave reikia“, pagalvoju sau, nors, dievaži, kalbėjau nuo širdies. (*Lizai*) Vaikelis rausvutis, rubuiliukas toksai jai ant kelių, lepinasi; kojytės, rankytės apvalutės, nagučiai švarutėliai, mažyčiai, tokie mažyčiai, kad juokas žiūrėti, akytės – tartum jis jau viską supranta. O čiulpia – krūtį tau rankyte maigo, žaidžia. Tėvas prieina – jis paleidžia krūtį, atsilošia, įsirėžia visas, pasižiūri į tėvą, kad ima juoktis – tartum dievažin kaip juokinga – ir vėl, vėl ima čiulpti. Arba ima ir sukanda motinai spenelį, jeigu dantukai jau dygsta, o pats akutėmis į ją žvairuoja: „Matai, sukandau!“ Tai argi čia ne laimė pilnutinė, kada jie trise – vyras, žmona ir kūdikis – drauge? Už tokias valandėles daug galima atleisti!

Ilga, labai ilga tyla.

LIZA. (*Virptelėjusiu balsu*) Ką jūs čia...

Tyla.

PARADOKSALISTAS. (*Tyliai, su išankstiniu skonėjimusi ir smalsumu*) Ką?

LIZA. Gi jūs...

Tyla.

PARADOKSALISTAS. Ką?

LIZA. Jūs nelyginant... (*Su lengva pašaipa*) Tartum iš knygos.

PARADOKSALISTAS. (*Aštriai žiūrovams*) Skaudžiai man įgėlė toji pastaba. Aš ne to laukiau.

Pašoka nuo lovos, prieina beveik prie pat žiūrovų, maldaujamai žvelgia jiems į akis, kužda su kančia ir širdgėla.

PARADOKSALISTAS. Aš nesupratau tada, kad ji maskavosi pašaipa, kad tai – paskutinė savigynos priemonė, kurios griebiasi gėdingi ir tyraširdžiai žmonės, jei kas grubiai ir įkyriai braunasi į jų vidų, o jie lig paskutinės minutės nepasiduoda iš išdidumo ir drovisi atskleisti jums savo jausmus. Aš to nesupratau tada, nesuvokiau! Apmaudas pašoko man. (*Lizai, aštriai*) Ne, matyt daug reiškia įprotis! Velniaižin, ką įprotis gali iš žmogaus padaryti! Štai tu – jauna, daili, gaži, gera, nuoširdi; na, o ar žinai, kad štai aš, kai tik nubudau, man tučtuojau šlykštu pasidarė būti su tavimi! Juk tiktai girtam ir galima čionai atsidurti. (*Prieina prie gulinčios Lizos*) O jei tu būtum kitoje vietoje, gyventum kaip geri žmonės gyvena, (*Žiūri į Lizą*) tai aš galbūt ne tik merginčiau tave, o tiesiog įsimylėčiau, žvilgsniu tavo džiaugčiausi, ne tiktai žodžiu, prie vartų tykočiau tavęs, ant kelių klūpočiau prieš tave; kaip į sužadėtinę savo žiūrėčiau į tave, net garbe sau laikyčiau. O čia (*Sėdasi ant lovos*) man tik sušvilpt – ir tu, norom nenorom, eini prie manęs. Paskutinis mužikas parsisamdo bernu – vis dėlto ne visą save atiduoda vergijon, be to, žino: jam terminas sueis. O kur tavo terminas?

Tyla.

PARADOKSALISTAS. Antai girdėjau, mulkina jus, kvaišas – leidžia jums meilužius čionai turėti. Bet juk tai vien tuščias burbulas, vien apgaulė, vien patyčios iš jūsų, o jūs tikite. Ką, manai, jis iš tikrųjų myli tave, meilužis tasai?

LIZA tyli.

PARADOKSALISTAS. Netikiu. Kaip jis tave mylės, žinodamas, kad tave nuo jo tuoju prie kito nuvarys. Gerai dar, jei nemuša. O gal ir muša. Nagi paklausk savo meilužį, jeigu turi: ar jis ves tave?

LIZA guli tiesi ir nejudanti.

PARADOKSALISTAS. Ir už ką tu savo gyvenimą pražudei? Kad tave girdo kava ir šeria sočiai? O koku tikslu tave šeria? Tu čia skolinga. Ir visada būsi skolinga. Ligi pat galų galo skolinga būsi. Ligi to laiko, kol svečiai tave ims brokyti. O tada išgrūs tave. (*Su jniršiu*) Antai mačiau sykj ten, Šieno aikštėje, per Naujus metus vieną tokią, prie durų. Ją išgrūdo laukan saviškiai, dėl juoko, ataušinti, dėl to, kad labai jau rėkdama raudėjo, o duris jie uždarė. Pamanyk, devintą valandą ryto buvo jau visiškai girta, sutaršyta, pusnuogė, sudaužyta visa. Veidas nuo pudros baltas, o aplink akis vienos mėlynės; iš nosies, iš dantų kraujas bėga: vežikas kažkoks pritvatijo. Atsisėdo ji ant akmeninių laiptų, rankose turėjo kažkokią žuvį sūdytą; ji rauda rėkia, rypuoja apie savo „nedalią“, o žuvimi daužo per laiptų pakopas. (*Jis beveik rauda, daužo kumščiu į lovos galą*) O kas, jeigu ji tą pat minutę, kai ta žuvimi daužė purvinus laiptus, girta ir sutaršyta, - jei tą pat minutę atsiminė, kaip ji čia atvažiavo tyra it angeliukas, nekalta, nesutepta, sulig kiekvienu žodžiu raustanti, atsiminė visus ankstesnius skaistaus gyvenimo metus tėvo namuose, kai ji dar į mokyklą vaikščiojo (*Sukūčioja tramdomu verksmu*), o kaimyno sūnus jos lūkuriavo ant kelio, įtikinėjo, kad mylės ją visą gyvenimą, kad savo likimą jai paskirs, atsiminė, kaip jie drauge nusprendė amžinai mylėti kits kitą ir susituokti, kai tik užaugs dideli! Ne, Liza, laimė, laimė tau, (*Apkabina ją*) jei kur nors tenai, kampe, pusrūsyje, kuo greičiau numirsi kaip anoji nuo džiovos. Į ligoninę, sakai? (*Glosto ją*) Gerai, nuveš, o jei tu dar šeimininkei reikalinga? Džiova tokia liga: čia lig paskutinės minutės žmogus nenustoja vilties ir sakosi sveikas. O šeimininkei to ir tereikia. Ir kad jau merdėsi – tau dar prikaišios, kad vietą užimi be reikalo, negreitai miršti. Gerti neprisirašysi, su keiksmiais paduos: „Kada tu“, sakys, „nusibaigsi, stipena, miegoti neduodi – steni, svečiams bjauru“. Tikras dalykas; aš pats girdėjau tokius žodžius. Nukiš tave, dvesiančią, į patį smirdžiausią kampą pusrūsyje – tamsu, drėgna. Numirsi – apruoš paskubom, svetima ranka, su urzgėjimais, nekantravimais. Nupirks lovį, išneš, kaip šiandien tą vargšę išnešė, šermenų kelti į karčiamą nueit. Kapo duobėj dumblas, bjaurastis, o čia šlapriba – negi dėl tavęs ceremonysis daug? “Nuleisk ją, Vaniucha, nuleisk: mat gi kokia „dalia“ – ir čia aukštyn kojom įmarmėjo, kad ją kur. Patempk virves!” Gerai ir taip. „Ką gerai? Ar nematai, kad ant šono guli. Žmogus juk buvo, ar ne? Na tiek to, užkask.“ Né plūstis, rėkaut dėl tavęs ilgai nenorės. Užkas kuo greičiau šlapiu mėlynu moliu ir nueis į karčemą. Purvas ir pelkė, nors daužyk sau ten į grabo dangtį, kai numirėliai bunda. (*Iš visų jėgų tvoja kumščiu į sieną, rėkia*) Išleiskit, gerieji žmonės, į pasaulį pagyventi! Išleiskit į pasaulį pagyventi! Išleiskit pagyventi!

Staiga nutyla. LIZA senia jau kankinasi, raudodama be garso. Jis sukrėstas. Kalba tyliai ir labai iš lėto.

PARADOKSALISTAS. Ne, aš niekados, niekados nebuvo matęs tokio baisaus nusiminimo.

LIZA guli kniūbščia, tirta įsikniaubusi į pagalvę ir apkabinusi ją abiem rankom. Jos kūnas krūpčioja it konvulsijų tąsomas. Krūtinėje susitvenkusios raudos ją dusina, plėšo ir staiga išsiveržia riksmas, klyksmas.

Iš tolo girdėti Apolono balsas, jis skaito psalmes.

APOLONO BALSAS. Dieve mano! Dieve mano! Kodėl mane apleidai? Mano šauksmo žodžiams toli iki išgelbėjimo.

Dieve mano! Šaukiuosi į tave dieną – ir neišklausai manęs, šaukiuosi naktį – ir nesulaukiu nusiramino.

Aš pasilieju kaip vanduo; visi kaulai mano subyrėjo, širdis pasidarė kaip vaškas, tirpstas mano viduriuose.

Jėgos mano išseko, likau it puodo šukė; liežuvis mano pridžiūvo prie gomurio, tu priatinai mane prie mirties dulkių.

Nėsa šunys apipuolė mane, minia piktųjų apstojo mane, jie pervėrė rankas mano ir kojas mano.

Aš galėjau suskaityti visus savo kaulus; o jie žiūri į mane ir mėgaujasi reginiu.

PARADOKSALISTAS. Ji kandžiojo pagalvę, ranką prasikando kruvinai. (*Lizai*) Liza, Liza, drauge mano, aš be reikalo... tu atleisk man. (*Karščiudamasis*) Ne tai, ne tai aš kalbu. Štai mano adresas, Liza. Ateik pas mane.

LIZA. (*Pakuždomis*) Ateisiu.

LIZA greitai išeina. Tyla. Girdėti tik, kaip tolumoje rypuoja APOLONAS.

APOLONO BALSAS. Viešpatie! Išgirk maldą mano ir mano šauksmas tave tepasiekia.

Neslėpk veido savo nuo manęs, manojo sielvarto dieną palenk į mane savo ausį; dieną, kada šaukiuosi į tave, veikiai išklausk mane.

Tuščias, nešvarus kambarys. Šviesa dabar beveik neįsiskverbia į jį ir mažytė žmogystėlė, kuri rauda susigūžusi lovos kamputyje, vos matyti.

PARADOKSALISTAS. Azartas, lošimo azartas patraukė mane... (*Pakuždomis*) Penkiolika metų praėjo nuo to laiko, o vis negaliu užmiršti, kaip ji gulėjo kniūbščia, kaip jos kūnas krūpčiojo konvulsijomis, kaip ji kandžiojo pagalvę ir kaip ranką prasikando kruvinai. (*Įkalbinėja pats sau*) Azartas, lošimo azartas patraukė mane. (*Staiga smarkiai stojasi, užžiebia žvakę*) Beje, ne vien tik azartas.

Įeina APOLONAS. Įneša lėkštę sriubos. Po pažasčia – servetėlė. PARADOKSALISTAS sėdi už stalo. Jo žvilgsnis kupimas atkaklumo ir ryžto.

PARADOKSALISTAS. Heinė tvirtina, kad teisingos autobiografijos beveik negalimos. Esu tikras, kad taip ir yra; aš labai gerai suprantu, kaip kartais galima vien iš tuštumos apšmeižti save, pasiskelbti pridarius nusikaltimų ir net labai gerai nutuokiu, kokios rūšies gali būti tas tuštumas. Ruso tikrai apsimelavo savo išpažintyje ir net tyčiomis apsimelavo, iš tuštumo. Bet jis savo darbelius išpažino publikai. O aš tai darau PAČIAM SAU. PAČIAM SAU. O jei ir vaizduojosi priešais save (*Paniekinamas galvos kryptelėjimas salės pusėn*) publiką, tai tik tam... tik tam, kad padoriau elgčiausi. Cha!

APOLONAS vienu moju nubraukia dulkes nuo stalo, pastato arbatą ir išeina.

Su apetitu valgo sriubą.

Valgo sriubą.

Valgo sriubą.

PARADOKSALISTAS. O kaip bus, jeigu ji iš tikrųjų ateis? – galvojau aš, parėjęs namo. – Ir kuriems galams aš jai savo adresą įbrukau? Ir užėik tu man tokiam nervų priepuoliui, kaip bobai, tfu! O kita vertus – tegu sau, tegu ir ateina; niekis. (*Meta šaukštą*) Ir kitądien mane kankino vis ta pati mintis: kas bus, jei ji vis dėlto ateis? Vakar aš prieš ją pasirodžiau toksai... herojus... o čia staiga ji pamatys, KAIP aš gyvenu! Beje, (*Apžiūrinėja savo kambarį*) tai bjauru, kad aš taip apsileidau. (*Pakelia nuo grindų puskojinę*) Butas – tiesiog elgetynas. Chalatas mano (*Susisiaučia chalato skvernus*) – juo nė prisidengti negalima! Skarmalai kažkokie... Ir ji visa tai pamatys.

Jeina APOLONAS.

PARADOKSALISTAS. Ir Apoloną pamatys! (*Apolonui, rodydamas j stalą*) Nukraustyk!

APOLONAS, nė kiek j jį nekreipdamas dėmesio, prieina prie lango, atidaro langelį.

PARADOKSALISTAS. Tas galvijas tikriausiai įžeis ją!

APOLONAS. (*Pro langą*) Uliu-uliū...

PARADOKSALISTAS. Tas šunsnukis prikibs prie jos, norėdamas pakiaulinti man.

APOLONAS. (*Pro langą*) Uliu-uliū...

PARADOKSALISTAS. (*Mėgdžioja*) Uliu-uliū... O aš, žinoma, kaip visada drąsos pristigsiu, tupinėti prieš ją pradėsiu, chalato skvernais dangstytis, šypsotis pradėsiu, meluoti pradėsiu! (*Grubiai Apolonui*) NUKRAUSTYK!

APOLONAS. Uliu-uliū...

PARADOKSALISTAS. Ji ateis! Tikrai ateis! Ne šiandien, tai ryt, o susiieškos būtinai! Na kaip nesuprasti, kaip jai, rodos, nesuprasti?

APOLONAS ima nuo stalo gabalėlį duonos ir trupina jį pro langelį.

PARADOKSALISTAS. Juk ir neišleis jos, šliundros! Jų gi, rodos, nė pasivaikščioti nelabai išleidžia, ypač vakare!

APOLONAS uždaro langiuką ir eina durų link. PARADOKSALISTAS bėga iš paskos, rėkia užlūžtančiu balsu: „Nukraustyk! Nukraustyk! Nukraustyk!“ APOLONAS išeina iš kambario.

PARADOKSALISTAS. Dėl tos šliundros aš taip buvau ant visų įpykęs, jog nusprendžia kažkodėl „nubausti“ Apoloną ir neišmokėti jam algos dar dvi savaites. Aš seniai jau, bent dvejus metus, ketinau tai padaryti, vien iš noro parodyti jam, jog jam nevalia. Nevalia. Jog jam nevalia taip šakotis prieš mane. Jog jei panorėsiu, tai visada galiu neišmokėti jam algos.

APOLONAS jeina, žiūri pro langą, nusišypso ir išeina.

PARADOKSALISTAS. Nors, beje, aš žinojau, kad iš to nieko neišeis. Niekad nieko neišeidavo. Tokių atvejų jau buvo, mėginau. (*Jniršęs*) Stok! Stok! (*Atidaro duris ir spiegia, trypdamas kojom*) Grįžk, grįžk, arba aš tave grąžinsiu! (*Uždaro duris, sėdasi ant lovos, pasėdi tylomis, po to rėkia*) Kaip tu drįsti pas mane įeiti nešaukiamas ir taip žiūrėti į mane? Atsakyk!

Atsidaro durys. Įeina APOLONAS, tylėdamas žiūri į jį. APOLONAS išeina. PARADOKSALISTAS laukia, kol jis uždarys duris, po to rėkia.

PARADOKSALISTAS. Stok! Stok! Nė iš vietos! Atsakyk dabar, ko įėjai žiūrėti?

Įeina APOLONAS.

APOLONAS. (*Ramiai*) Jei dabartės jūs turite man ką paliepti, tai mano dalykas klausyti.

APOLONAS stovi ramiai, kalba tyliai ir ritmingai šveplendamas, o galvą pakreipia čia į vieną petį, čia į kitą.

PARADOKSALISTAS. (*Drebėdamas iš pykčio*) Ne to, ne to aš tave klausiu, budeli! Aš tau, budeli, pasakysiu pats, ko vaikštai čia: tu matau, kad neišmoku tau algos, o dėl savo išdidumo nenori nusilenkti – paprašyti, tai todėl vaikštai čia savo kvailais žvilgsniais manes bausti, kankinti, o supratimo neturi tu, budeli, kaip tai kvaila, kvaila, kvaila, kvaila, kvaila!

APOLONAS tylomis išklauso tiradą, apsigręžia ir ketina išeiti. PARADOKSALISTAS pašoka, įsikimba jam į rankovę.

PARADOKSALISTAS. Kaip tu taip išeini? Kaip tu taip išeini, nepasiklausęs?!

APOLONAS nesutrikdomai ramus.

PARADOKSALISTAS. Klausyk, klausyk! (*Tempia Apoloną prie stalo*) Štai pinigai, matai, štai jie! (*Išima iš stalčiaus ir purto pinigų priešais nosį Apolonui*) Visi septyni rubliai! (*Kiša pinigų atgal į stalčių ir jį greitai uždaro*) Bet tu jų negausi, ne-gau-si tol, kol neateisi pagarbiai prisipažinti kaltas, prašysi mano atleidimo. Girdėjai?!

APOLONAS. (*Su nepaprastai tvirtu įsitikinimu*) To tai niekadosis nebus.

PARADOKSALISTAS. Bus!

APOLONAS. To tai niekadosis nebus!

PARADOKSALISTAS. Bus! Bus!

APOLONAS. Ne.

PARADOKSALISTAS. Bus! Duodu tau garbės žodį, bus! Arba aš tave išvarysiu! (*Žiūrovams*) Negalėjau aš jo išvaryti, jis buvo tarytum chemiškai susijungęs su visa mano būtimi... Be to, jis nė pats nebūtų sutikęs iš manęs išeiti... Jokiu būdu. (*Rėkia*) Aš tave išvarysiu, išvarysiu!

APOLONAS rūpestingai nuėmė Paradoksalisto ranką nuo savo rankovės ir jau buvo beišeinęs, bet sustojo ir pasigręžęs su kažkokiu pasitenkinimu ir net nuostaba sužiuro į šeiminką.

APOLONAS. Ir nėra dėl ko man jūsų atleidimo prašyti, užtat kad jūs išplūdote mane „budeliu“, o dėl šito aš... (*Truputį pagalvojęs*) aš visada jus galiu skųsti policijai už įžeidimą.

PARADOKSALISTAS. (*Užsiplieskia*) Eik! Skųsk! Eik tuojau, tučtuojau, šią pat akimirką! Nieko nelaukęs! Ko stovi?! Budeli!!! Eik! Bėk tekinas!

APOLONAS pažiūri į spiegiantį šeiminką, paskui apsigręžia ir, nebesiklausydamas jo reikavimų, ramiai išeina į savo būstą, nė neatsigręždamas.

PARADOKSALISTAS. (*Linksmi atsigodęs*) Jei ne Liza, nieko to nebūtų buvę! (*Ryžtingai eina prie durų, atidaro jas, kalba tyliai, su pertrūkais, bet dusdamas*) Apolonai! Eik tučtuojau į policiją ir atvesk kvartalo prižiūrėtoją!

Tyla.

PARADOKSALISTAS. Girdėjai, ką sakiau? Nieko nelaukęs eik, atvesk prižiūrėtoją!

Tyla.

PARADOKSALISTAS. Tuojau, tučtuojau eik!

Girdėti, kaip APOLONAS kažką niūniuoja.

PARADOKSALISTAS. Eik! Arba... arba tu neįsivaizduoji, kas bus!

Įeina APOLONAS su adata ir siūlu rankose. Jis prieina kur šviesiau ir prisimerkęs veria siūlą į adatą.

APOLONAS. (*Užmegzdamas mazgelį*) Išties jam galvoj negerai. (*Buvo beišeinąs, stabteli trumpam, praeidamas pro šeiminką*) Ir kas tai matęs, kad žmogus pats prieš save šauktųsi vyresnybės? Be reikalo tiktai galuojatės, taigi vis tiek nieko nebus.

PARADOKSALISTAS. (*Spiegia*) Eik! (*Griebia Apoloną už peties, mojuoja rankomis, atrodo – tuoj tuoj trenks jam*) Eik!

Durys pamažu atsidaro. Tarpdury stovi LIZA. Išsigandusi ir nesusivokianti žiūri jį, koks paikas, juokingas, menkas ir bejėgis yra PARADOKSALISTAS. Jis pažiūri į ją, nustėra ir greit sprunka už širmos. APOLONAS kurį laiką su išdidžiu atlaidumu žiūri į Lizą, paskui prieina prie širmų.

APOLONAS. (*Griežtai*) Ten kažkas tokia jūsų klausia.

Po tam tikros pauzės iš už širmos pasirodo PARADOKSALISTAS. Jis maldaujamai žiūri čia į Lizą, čia į Apoloną. APOLONAS tuo tarpu be ceremonijų apžiūrinėja Lizą.

PARADOKSALISTAS. (*Susisiausdamas apdriskusiu chalatu*) Išeik! Išeik!

APOLONAS dar kiek apstovi, paskui išeina. Kambaryje dabar dviese – LIZA, išsigandusi ir beginklė, ir PARADOKSALISTAS, sugniuždytas, kokčiai susikonfūzijęs, su graudžia šypsena veide. Pauzė.

PARADOKSALISTAS. Sėskis. (*Mašinaliai pastumia jai kėdę*)

LIZA. Aš... (*Tučtuojau klusniai sėdasi*) Aš... (*Žiūri į jį išvertusi akis, kažko iš jo laukdama*)

PARADOKSALISTAS. Tu mane užtikai keistoje būklėje, Liza. (*Sėdasi ant lovos, lova girgžda*) Ne, ne, tu nemanyk ko nors! Aš nesigėdiju savo neturto... Atvirkščiai, aš išdidžiai žiūriu į savo neturtą. (*Tyčia girgždina lovą*) Aš beturtis, bet kilnus. (*Supstosi chalatu*) Galima būti beturčiui ir kilniam. Beje, gal nori arbatos?

LIZA. Ne... (*Mėgina kažką atsakyti*)

PARADOKSALISTAS. Palauk! (*Bėga pas Apoloną, vėl grįžta prie stalo, čiumpa iš stalčiaus pasidėtus pinigus, vėl bėga pas Apoloną. Greitai kužda už durų*) Apolonai, Apolonai. Še tau algą. Matai, aš išmoku; bet už tai tu privalai mane išgelbėti: tučtuojau parnešk iš traktieriaus arbatos ir dešimt sausainių. Jei tu nenorėsi eiti, tai padarysi nelaimingą žmogų! Tu nežinai, kokia tai moteris... Tai – viskas! (*Už durų tylą. Pauzė*) Tu galbūt manai ką nors tokio... bet tu nežinai, kokia tai moteris... (*Tyla*) Apolonai, liaukis skaičiavęs pinigus. Eik greičiau! (*Tyla*) Duok, aš tau padėsiu suskaičiuoti! Vienas. Du. Trys, keturi, penki, šeši, septyni. Va, matai?

APOLONAS. Arbatos visą porciją imti?

Neaiškus murmesys, kuždesys. PARADOKSALISTAS grįžta.

PARADOKSALISTAS. Aš užmušiu jį, (*Netikėtai trenkia kumščiu į stalą, rėkia*) Aš užmušiu jį! Užmušiu!

LIZA. Ai, ką jūs čia?

PARADOKSALISTAS. Tu nežinai, Liza, kas toks man yra šitas budelis. Jis mano budelis... Jis išėjo sausainių parnešti. (*Verkia*)

LIZA. (*Tyliai*) Kas jums? Kas jums yra?

PARADOKSALISTAS. Vandens, paduok man vandens...

LIZA dairosi nepažįstamame kambaryje, puola šen, puola ten, ieško stiklinės.

PARADOKSALISTAS. Va tenai, tenai...

LIZA pila vandenį iš grafino, jaudinasi, prapila pro šalį.

PARADOKSALISTAS. Liza, tu niekini mane? (*Kūkčioja*) Niekini?

APOLONAS jneša arbatą.

PARADOKSALISTAS. (*Lizai, piktai*) Gerk arbatą!

LIZA išsigandusi sėdi neliesdama arbatos. APOLONAS išeina.

LIZA. Ar aš nesutrukčiau jūsų?

PARADOKSALISTAS. (*Beveik meiliai*) Gerk arbatą!

LIZA. Aš jums pasakysiu dabar. Aš noriu jums pasakyti. Aš sykį buvau šiom dienom šokių vakare, vienoje šeimoje, pas tokius labai labai gerus žmones, šeimos žmones, ir ten jie nieko dar nežino, visiškai nieko, nes ir aš šituose namuose dar naujokė ir tik šiaip... o visai nenusistačiusi pasilikti ir būtinai išėsiu, kai tik skolą išsimokėsiu... Na, ir ten, šeimyniniam vakare, ten ir buvo tasai studentas, visą vakarą šoko, šnekėjo su manim, ir pasirodė, kad jis dar Rygoj, dar vaikas buvo su manim pažįstamas, kartu žaisdavom, tik jau labai seniai – ir tėvus mano pažįsta... O apie tai jis nieko nieko nieko net ir nenumano! Ir štai kitądien po šokių, užvakar, jis ir atsiuntė man per draugę, su kuria buvau tame vakare, šeimyniniame pobūvyje, atsiuntė šitą laišką... ir... na, štai ir viskas.

LIZA su kažkokiu vaikišku pasitikėjimu, pasididžiavimu ir net su tam tikru triumfu paduoda Paradoksalistui popieriaus lapiuką.

LIZA. Aš iš tenai... noriu... visiškai išėiti. (*Pauzė*)

PARADOKSALISTAS. Kodėl tu pas mane atėjai? Ko atėjai? Atsakyk! Aš tau, gerbiamoji, pasakysiu, ko tu atėjai. Tu atėjai todėl, kad aš tau tada graudžius žodžius kalbėjau. Štai tu ir išlepai, ir vėl užsinorėjai „graudžių žodžių“. Tai žinok sau, (*Ima niršti*) žinok, kad aš tada tyčiojaisi iš tavęs ir dabar tyčiojuosi.

Pauzė.

PARADOKSALISTAS. Ko tu drebi? Taip, tyčiojaisi! Aš prieš tai buvau įžeistas, tai reikėjo gi tulžį ant ko nors išlieti, už nuoskaudą atsigriebti. Tu pasisukai, ant tavęs ir išgiežiau apmaudą, ir išsityčiojau. Mane pažemino, tai ir aš norėjau pažeminti; mane skarmalu pavertė, tai ir aš įsigeidžiau parodyti galią... Štai kaip buvo, o tu jau galvojai, kad aš specialiai tavęs gelbėti atvažiavau tada, taip? Tą tu pagalvojai? Tą tu pagalvojai?

LIZA klauso jo nejudėdama. Tik lūpos jos kruta. Ji tartum kartoja jo tariamus žodžius.

PARADOKSALISTAS. Gelbėti! Gelbėti! Nuo ko gi gelbėti?! O ir aš pats gal už tave dar blogesnis. Ko tu nedrėbei man į snukį tada pat, kai tau oracijas pyliau: „O tu gi, meldžiamasis, ko pas mus užsukai? Pamokslų sakyti, ką?“ galią, galią parodyti man reikėjo tada, azarto reikėjo, ašarų tavo reikėjo, pažeminimo tavo, isterikos – štai ko man reikėjo tada! Aš juk ir pats tada nebeištvėriau, todėl, kad esu šlamštas, pabūgau ir, velniaižin kuriam galui, daviau nepagalvojęs tau adresą. Taigi tada, namų dar nepasiekęs, aš jau keikiau tave paskutiniaisiais žodžiais dėl to adreso. Aš jau neapkenčiau tavęs, užtat, kad apsimelavau tada prieš tave. Užtat, kad man tik žodžiais pasišvaistyti, fantazijomis paklejoti, o iš tikro man reikia žinai ko – kad jūs visi skradžiai žemę prasmegtumėt, štai ko! Man reikia ramybės. Juk aš visą pasaulį tuoj pat už kapeiką prduočiau, kad tik paliktumėt mane ramybėje. Ar pasauliui prasmegti, ar šit man arbatos negerti (*Geria arbatą*) – aš sakysiu: tegu pasaulis prasmenga, kad tik aš arbatą visada gerčiau. (*Gardžiai geria arbatą*) Ar tu žinojai šitai, ar ne? Na, o aš va žinau, kad esu šunsnukis, niekšas, savimyla, tinginys. Aš antai drebėjau šias tris dienas iš baimės, kad tu ateisi. O ar žinai, kas man visas tas tris dienas labiausiai nerimą kėlė? (*Susisiaučia apdriskusiu chalatu*) Ogi tas, kad štai aš tada prieš tave pasirodžiau toks herojus, o čia štai tu imsi ir pamatysi mane su tuo nudriskusiu chalatu, ubagišką, bjaurų. (*Demonstratyviai pavaikšto priešais ją po kambarį, po to sėdasi ant lovos ir vėl pagirgždina spyruokles*) Aš tau pirma pasakiau, kad aš nesigėdiju savo neturto: tad žinok – gėdijuosi, visų labiausiai to gėdijuosi, man visų labiausiai to baisu, baisiau net jei vogčiau, nes čia aš toks opus, lyg man būtų oda nulupta, ir jau vien oras mane skaudintų. Ir ne jau tu nė dabar nesumeti, jog aš tau niekad neatleisiu, kad tu užtikai mane su šituo driskiu chalatu, kai aš lyg šunpalaikis puldinėjau ant Apolono. Gelbėtojas, matai, herojus – puldinėjo kaip nususęs šunėkas ant liokajaus, o tas – juokiasi iš jo! (*Atidaro duris, rėkia Apolonui*) Ponas puldinėja kaip nususęs šunėkas, o liokajus juokiasi iš jo! (*Vėl prie jos*) Ir ašarų savo, kurių antai lyg susarmatyta boba nevaliojau tau matant sulaikyti, niekadots tau neatleisiu! Ir to, ką dabar tau prisipažįstu, taip pat niekadots tau neatleisiu! Taip – tu, tu viena už visa tai turi atsakyti, todėl, kad tu pasisukai tada, todėl, kad aš šunsnukis, todėl, kad aš visų bjauriausias, visų juokingiausias, visų niekingiausias, visų kvailiausias, visų pavydulingiausias kirminas iš visų žemės kirminų, kurie anaipol ne geresni už mane, bet jie, velniaižin kodėl, niekad nesikonfūzija, o štai aš visą gyvenimą gaunu sprigtų į nosį nuo kiekvienos utėlės – ir tai mano natūra! (*Maldaujamai*) Tiktai kas man darbo, kad tu nieko šito nesuprasi! Ir kas man darbo, na išties, kas man darbo, ar tu tenai žūsti, ar ne? Ar tu bent supranti, kad aš dabar, išsakęs tau visa tai, neapkęsiu tavęs dėl to, kad tu čia buvai ir

klauseisi? Juk žmogus tikrai kartą gyvenime taip išsipasakoja, ir tai vien isterikos priepuolyje!.. Ko tau dar? Ko gi po to visko tu dar riogšai čia, kankini mane, neini lauk?

LIZA staiga stojasi nuo kėdės, pagauta kažkokio nesulaikomo ryžto. Iš pradžių droviai, nedirsdama pajudėti iš vietos, išteisia į jį rankas, paskui staiga puola prie jo, apsikabina abiem rankom aplink kaklą, meiliai glosto, verkia.

LIZA. Niekis... niekis... tai praeis... praeis... vargšelis... o, kaip jums bloga...

PARADOKSALISTAS. Aš negaliu... aš negaliu...

LIZA. Niekis... niekis...

PARADOKSALISTAS. Aš negaliu būti geras!.. Negaliu! Man neduoda...

LIZA. Jūs geras, jūs geras...

Paradoksalisto balsas trūkčioja nuo verksmo. Jis negali susilakyti neverkęs.

PARADOKSALISTAS. Aš norėjau, norėjau būti geras! Man neduoda!..

LIZA. Jūs geras, jūs visų geriausias...

LIZA glosto jo plaukus, apsdiskusius chalato atklastus, kužda jam kažką meiliai, raminamai, bučiuoja rankas. Jis, kaip vaikas, pasiduoda tiems mylavimams. Paskui LIZA veda jį prie lovos, pati užgesina šviesą. Kažkieno gergždžiantis balsas, panašus į vaiko, meilingai lyg dainuoja, lyg rečituoja lopšinę. Iš tolo girdėti šarmankės balsas, gatvėje girdėti kažkas ginčijasi, policininkas grasina kažką nubausti, o tas teisinasi; lopšinė toliau ramina ir žadina viltį. Įsižiebia degtukas. Blausioje jo šviesoje – LIZA ir PARADOKSALISTAS, gulį lovoje. Lizos veidas – giedras, nurimęs. Degtukas gęsta. Vėl įsižiebia degtukas. PARADOKSALISTAS jau su chalatu, žiūri į degtuką, kuris vos nenusvilino jam pirštų baigdamas degti. Jis prikiša degtuką prie Lizos veido ir atidžiai įsižiūri į jį.

LIZA. (Meiliai) Na, ką? (Šypsosi) Va ir gera. Va ir ramu...

PARADOKSALISTAS nueina nuo jos, žengia prie stalo, užžibina lempą, atidaro stalo stalčių, išima popierinę penkrublę, prieina prie Lizos, ima jos ranką ir įbruka jai į saują penkrublę. Po to sėdasi ant kėdės, žiūri į Lizą. Ji prisikiša popieriuką prie akių, įžiūri, kas ten, ir, stengdamasi paklode prisidengti nuo jo žvilgsnio, ima po ją skubiai ir konvulsiškai rengtis.

PARADOKSALISTAS. (Griežtai, žiūrovams) Čia aš norėjau sumeluoti – pasakyti, kad aš tai padariau nejučiomis, nesąmoningai, sutrikęs, nepagalvojęs. Tačiau aš nenoriu meluoti ir todėl sakau tiesiai: aš atgniaužiau jai saują ir įdėjau į ją penkis rublius.

LIZA nesėkmingai mėgina užsisagstyti suknelę ant nugaros.

PARADOKSALISTAS. Aš tai padariau iš pykčio. Iš neapykantos – asmeninės, pavydulingos neapykantos. Juk vaidmenys dabar galutinai pasikeitė. Tuo, kad ji pagailėjo manęs, ji pažemino mane! Herojė dabar ji! Ne aš jos gelbėtojas! Ne aš „iš klystkelių tamsos karštais įtikinimo žodžiais“ ištraukiau nupuolusią sielą! O ji... ji mėgino išgelbėti mane! Ir pavertė mane galutinai pažemintu ir sutraiškytu padaru!

LIZA čiumpa skrybėlaite, kailinukus, skarą ir, lyg gelbėdamasi nuo jo, sprunka iš kambario. Jis prieina prie lovos ir pakelia sugniaužytą penkrublę.

PARADOKSALISTAS. Tai buvo ta pati penkrublė; kitos nė būti negalėjo; kitos nė namuose nebuvo. (*Šaukia*) Liza! Liza! (*Girdėti, kaip trinktelėja išorinės durys*) Pavyti ją, pulti prieš ją žemėn, pravirkti atgailos rauda, bučiuoti jai kojas, maldauti atleidimo! (*Plėšo penkrublę*) Kam? Argi aš neimsiu jos neapkęsti, gal rytoj pat, kaip tik todėl, kad šiandien bučiavau jai kojas? Argi aš jai suteiksiu laimę? Argi šiandien aš nepamačiau šimtą kartą, ko esu vertas? Mes – negyvi gimę. Ir gimstame seniai jau ne iš gyvų tėvų, ir tai mums vis labiau patinka. Įsiskonėjame. Greit sugalvosim gimti kaip nors iš idėjos.

Nusigręžia nuo žiūrovų ir eina iš scenos. Beveik prie pat durų sustoja ir pusiau pasigręžęs į žiūrovus tyliai kalba.

PARADOKSALISTAS. Aš juk tada nesupratau, jog ji atėjo visai ne graudžių žodžių klausytis, ne kad aš ją gelbėčiau, o atėjo mylėti manęs, nes meilėje glūdi visoks prisikėlimas, visoks išsigelbėjimas nuo bet kokios pražūties ir visoks atgimimas ir tiktai taip, ir kitaip nė būti negali.

UŽDANGA